

OCHRANA ČLOVĚKA ZA MIMOŘÁDNÝCH UDÁLOSTÍ – NOVÉ TRENDY VE VÝUCE

Eleonóra Tilcerová

Abstrakt: *Od roku 1999 se do výuky základních a středních škol začala postupně dostávat problematika ochrany člověka za mimořádných událostí. V průběhu let se určitým způsobem modifikovala do současné podoby. Hasičský záchranný sbor ČR (HZS ČR) od začátku významnou měrou přispěl a nadále přispívá k její realizaci a rozvoji na školách. Avšak s ohledem na razantní změnu vzdělávacích dokumentů a stávající, ne vždy vyhovující, stav této výuky na školách dnes vyvstává potřeba nového pojetí této problematiky a s tím souvisejících nových přístupů k výuce.*

Klíčová slova: *ochrana člověka, mimořádné události, nové trendy ve výuce*

1. Stručné ohlédnutí

Po zrušení předmětu branná výchova ve školách si odborníci čím dál více uvědomovali vakuum, které vzniklo ve společnosti v oblasti přípravy obyvatelstva k sebeochraně a vzájemné pomoci při mimořádných událostech. Na základě výsledků experimentu, který realizoval Hlavní úřad civilní ochrany ČR na vybraných základních a středních školách, byl v roce 1999 vydán Pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k výuce tématiky ochrany člověka za mimořádných událostí (Pokyn). Tento časově neomezoval výuku a ani obsahově neupřesňoval její náplň. Forma, obsah a rozsah výuky byly ponechány na učiteli.

Ve vazbě na zářijové události roku 2001 v USA a po povodních 2002 v České republice vznikla potřeba stávající Pokyn novelizovat, což se stalo v roce 2003. Nový Pokyn stanovoval rozsah výuky na 6 hodin ročně v každém ročníku a současně vymezil cíle a obsah výuky předmětné problematiky, jejíž zařazení se uskutečňovalo podle rozhodnutí ředitele samostatně nebo v rámci příslušných předmětů.

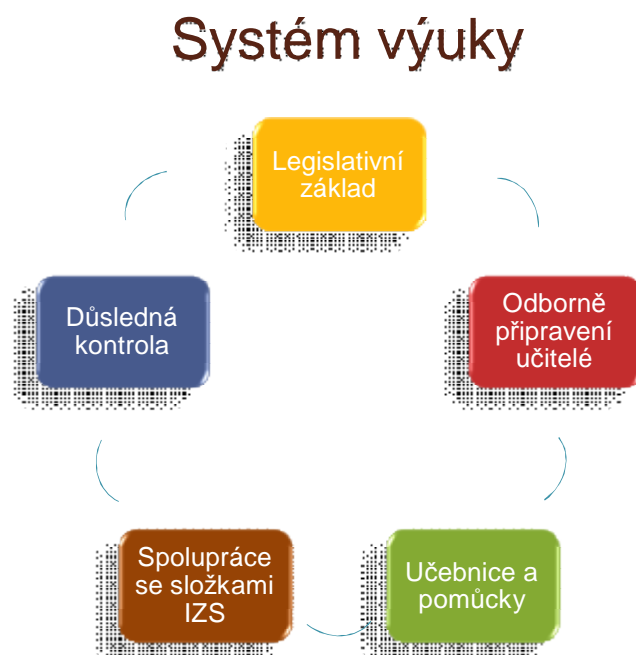
2. Stávající stav

V roce 2004 dochází k přijetí nového školského zákona (č. 561/2004. Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů), s čím úzce souvisela změna vzdělávacích dokumentů. Klasické učební osnovy nahradily tzv. rámcové vzdělávací programy (RVP), podle kterých se začala realizovat výuka ve školách od roku 2007 (v letošním roce dobíhá poslední ročník výuky podle starých vzdělávacích dokumentů a od příštího školního roku se ve školách bude vyučovat pouze podle RVP). Ochrana člověka za mimořádných událostí je v těchto dokumentech obsažena ve více předmětech, dosti nepřehledně a nejasně a není nijak časově vymezena.

Od své novodobé existence se HZS ČR snaží pomáhat školám při realizaci dané výuky, ať už se jedná o realizaci různých akcí na školách, pomoc při tvorbě učebnic a pomůcek či vzdělávání učitelů. I přes veškeré tyto snahy však situace ve výuce dané problematiky není ideální, i když se postupem času určitě posunula k lepšímu. Mezi nejzásadnější problémy patří zejména nedostatečný počet vzdělaných učitelů, značná roztržitost výuky a nedostatečná kontrola a zpětná vazba.

3. Kroky vedoucí ke zlepšení situace

Jestli chceme tuto situaci začít nějakým způsobem řešit, je nutné k tomu přistupovat systémově:

Pokud nebudou jednotlivé „kamínky“ do sebe navzájem zapadat, nelze očekávat, že situace ve výuce tématiky ochrany člověka za mimořádných událostí se významným způsobem zlepší. HZS ČR proto navázal intenzivní spolupráci s příslušnými institucemi, zejména Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy s cílem zlepšení situace v této oblasti.

Legislativní oblast

V legislativní oblasti se v letošním roce chystá novelizace Pokynu, který již neodpovídá novým podmínkám vzdělávání. Na tomto úkolu se kromě HZS ČR bude podílet i Výzkumný ústav pedagogický a příslušní zástupci MŠMT. Rovněž je nutná revize stávajících RVP. Nejasně obsaženou problematiku ochrany člověka za mimořádných událostí je nutné jasně vymezit a definovat. Po dílčích jednáních s MŠMT se připravuje nové průřezové téma, které kromě této problematiky bude obsahovat dopravní výchovu, ochranu zdraví a první pomoc.

Příprava učitelů

Dalším předpokladem k tomu, aby výuka na školách probíhala odpovídajícím způsobem, je nezbytné mít dostatečně připravené učitele. HZS ČR od roku 2001 do současné doby proškolil již 12 500 učitelů, ale vysoká fluktuace ve školství způsobuje permanentní nedostatek adekvátně připravených učitelů. Tato situace vedla k tomu, že do Harmonogramu realizace opatření Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020 schválené usnesením vlády č. 165 ze dne 25. února 2008 byl zapracován úkol č. 9 „Na základě pilotního projektu navrhnout začlenění problematiky ochrany člověka za mimořádných událostí do studijního programu pedagogických fakult“.

V podstatě se jedná o zavedení vzdělávání budoucích učitelů v předmětných oblastech již na vysokých školách. K tomu vznikla meziresortní pracovní skupina složená s představiteli Ministerstva vnitra-generálního ředitelství HZS ČR (MV-GŘ HZS ČR), MŠMT, Ministerstva dopravy (MD) a Ministerstva zdravotnictví (MZ). Kromě toho se rozvinula spolupráce s vybranými pedagogickými fakultami a fakultami tělovýchovy a sportu. Úsilím této

spolupráce je vytvořit studijní základy z výše uvedených oblastí, které by bylo možné implementovat do vzdělávacích programů fakult.

Studijní základy jsou zatím navrženy pro budoucí učitele napříč obory vzdělání, tj. formou jakéhosi kurzu pro všechny studenty tak, aby získali základní znalosti a dovednosti při ochraně sama sebe, ale především při ochraně svěřených žáků v případě mimořádné události. Další studijní základ je určen pro studenty v rámci oboru „výchova ke zdraví“ a další, nejrozsáhlejší, pro studenty dvouoborového studia, kde jedním z oborů je ochrana obyvatelstva. Posledním je studijní základ pro stávající učitele v rámci celoživotního vzdělávání.

Učebnice a pomůcky

Pokud budeme mít kvalitně vzdělaného pedagoga, který však nebude mít k výuce odpovídající podmínky, nemůžeme očekávat zázraky. Protože si tuto skutečnost uvědomujeme, snažíme se připravit učitelům dostatečné množství učebnic, pomůcek a příruček. Seznam všech pomůcek a učebnic je zveřejněn na webových stránkách www.hzscr.cz v sekci „Pomoc školám“.

Nově se MV-generální ředitelství HZS ČR a zejména HZS Karlovarského kraje podíleli na tvorbě 11 interaktivních výukových kurzů pro školy spolu s metodickou příručkou pro učitele, které zaštiťovala asociace Záchranný kruh jako projekt „Chraň svůj svět, chraň svůj život“. Tento projekt je učiteli velice ceněn, protože kromě výukových materiálů a metodiky obsahuje pracovní listy pro žáky a obrovské množství variací testových otázek. Vše je úplně zdarma a je to možné kopírovat a volně stahovat z internetu.

Ve spolupráci s Výzkumným ústavem pedagogickým MV-GŘ HZS ČR spolu s MD a MZ spolupracuje na tvorbě nového digifolia k předmětným tematikám, tj. k ochraně člověka za mimořádných událostí, dopravní výchově, ochraně zdraví a první pomoci a na tvorbě metodiky pro učitele, která by kromě metodických návodů obsahovala kompletní přehled všech dostupných materiálů využitelných pro výuku.

Vzhledem ke končící platnosti doložky MŠMT pro učebnice z nakladatelství ALBRA a Fortuna, na kterých se spolupodíleli a příslušníci HZS ČR, byla tato úspěšně prodloužena na dalších pět let.

Poslední trend při tvorbě pomůcek je zaměřen na interaktivní a metodické materiály, po kterých je ze strany učitelů největší poptávka.

Spolupráce se složkami IZS

HZS krajů se dlouhodobě snaží nabízet školám spolupráci při výuce dané tematiky. Mnohdy je tato spolupráce školami zaměňována za výuku. Tady je potřebné zdůraznit, že nelze touto spoluprací nahrazovat roli učitele, který by měl tematiku probírat se žáky systematicky, opakovat a postupně utvrzovat získané vědomosti. Akce pořádaná některou se složek IZS by měla vhodně doplnit či zpestřit výuku. Měla by být jakousi pomyslnou třešničkou na dortu.

Kontrola výuky

Kvalita výuky v této oblasti by měla být rovněž pravidelně kontrolována. Proto MV-GŘ HZS ČR navázalo spolupráci s Českou školní inspekcí. V loňském roce proběhlo několik dílčích jednání, na kterých byla stanovena další spolupráce v této oblasti. Prvním krokem bylo proškolení zástupců vedení a krajských poboček ČŠI, aby se lépe orientovali v dané problematice. Dále se spolupráce rozšířila na krajskou úroveň, kde pokračuje už konkrétními formami, například spoluúčastí na kontrolách ČŠI na školách apod. V roce 2010 byla zahájena spolupráce na tvorbě tematické kontroly v dané problematice.

Rychlá šetření

Abychom dotvořili naše poznatky z praxe oficiálním průzkumem stavu v této oblasti, Ústav pro informace ve vzdělávání ve spolupráci s MV-GŘ HZS ČR provedl v závěru roku 2009 průzkum na školách v rámci projektu „Rychlá šetření“. Šetření se ze 4000 oslovených základních a středních škol (stálý panel škol) účastnilo celkem 2725 škol, tj. 68.1 %.

Z tohoto průzkumu mimo jiné vyplynulo, že tematiku ochrany člověka za mimořádných událostí zařazuje do výuky více jak polovina dotázaných škol. 73,7 % vyhovuje začlenění do více předmětů. Za nejdůležitější formu výuky považuje většina dotázaných modelové situace. Nejžádanější typy pomůcek jsou multimediální programy, filmy a názorné pomůcky. Učitelé pro svou přípravu využívají odbornou literaturu, informace z médií a webové stránky odpovědných institucí. Zajímavý je i poznatek, že školy, jejichž učitelé se zúčastnili přípravy v této oblasti, dokážou lépe pojmout tuto problematiku při výuce.

Bližší informace o projektu „Rychlá šetření“ a podrobné výsledky průzkumu naleznete na webových stránkách Ústavu pro informace ve vzdělávání <http://www.uiv.cz/clanek/368/1950>.

4. Závěr

Situace ve výuce tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí není zatím v České republice ideální. Věříme však, že kroky, které jsme zahájili v předchozích letech, povedou k jejímu zlepšení, tj. získáme kvalitně vzdělanou populaci, která bude schopná při mimořádné události ochránit nejenom svůj život, ale pomoci i ostatním. Uvědomujeme si však, že tato činnost je dlouhodobý proces a výsledky se nedostaví okamžitě.

Kontaktní adresa:

plk. Mgr. Eleonóra Tilcerová
vedoucí oddělení instruktáží a školení
odbor ochrany obyvatelstva a krizového řízení
MV-generální ředitelství HZS ČR
Kloknerova 26
148 01 Praha 414
Tel.: 950 819 871
Mob.: 724 192 971
e-mail: eleonora.tilcerova@grh.izscr.cz